

ULKOMAISEN KIRJALLISUUDEN TARKASTELUA GRANSKNING AV UTLÄNSK LITTERATUR

Toimittaja — Redaktör: Jukka Huopaniemi

HANS BARTH: *Wahrheit und Ideologie*. Eugen Reutsch Verlag, Erlenbach-Zürich 1961. 327 s.

Barthin tunnetusta, ideologiaoppia käsittelevästä teoksesta on toissa vuonna ilmestynyt uusi (toinen) laajennettu painos. Barth aloittaa perinteelliseen tapaan ideologian käsitteen ensimmäisestä tieteellisestä käyttäjästä Antoine Destutt de Tracysta (*«Les éléments de l'idéologie»*, 1801) ja hänen sekä hänen vastustajansa, ideologian käsitettä ensimmäisenä poliittikkona käyttäneen keisari Napoleon Bonaparten välisestä konfliktista. Tämän jälkeen hän palaa ideologiaopin historiallisille alkulähteille Francois Baconin ideologiaoppiin. Pääosan teoksestaan Barth on omistanut Marxin filosofiassa esiintyvän ideologisuuden tarkasteluun. Tässä yhteydessä hän kiinnittää melkoisesti huomiota myös Hegelin ja Rousseau'n antamiin aineisiin samoin kuin Feurbachin panokseen teologian antropologisoijana.

Toinen paljon huomiota osakseen saanut kohde on Nietschen filosofian ideologisten aineiden tarkastelu. Niin tämä kuin myös Schopenhauerin poliittis-filosofisten ajatusten tarkastelu, jonka Barth liittää ideologiaopin kehityskaareen, on aiheen käsittelyssä omaperäistä ja muilta tutkijoilta lähes vaille huomiota jäänyt. — Esimerkiksi Mannheim ei mainitse Schopenhaueria *«Ideologie und Utopie»*-teoksessaan lainkaan, joskin Nietschestä on lyhyt maininta tiedonsosiologian historiaa koskevan hyvin suppean loppukatsauksen yhteydessä. — Teoksensa loppuluvussa Barth luo katsauksen nykyaikaan esittäen mm. näkemyksensä 20. vuosisadan ideologiaopin peruslähtökohdista.

Kokonaisuudessaan Barthin teos sisältää perusteellisimman tarkastelun ideologian käsitteen historiasta ja ideologian kehitysvaiheista, mitä tietäkseni on olemassa. Tosin on valitettavaa, että esitystä vaivaa jonkinlainen »saksalaisen filosofian» hämäryys ja abstraktisuus, eikä tarkastelu sitä paitsi analyyttisesti yllä aina kovin syvälle. Tässä suhteessa esim. Theodor Geigerin vanhan *«Sociologi»*-teoksen (1939) sisältämä ideologiaopin ja tiedon ideologisuuden erittely on kyllä paljon selvempää ja antoisampaa luettavaa. — O. A. B.

KRISTIAN BLOCH: *Kongens råd. Regjeringsarbeidet i Norge*. Universitetsforlaget, Gjøvik 1963. 159 s.

Pohjoismaiden valtiotieteellisen tutkimuksen kohdistuttua tähän saakka etupäässä »ylimmän tason» poliittisiin prosesseihin on sellainenkin valtio-opin ja hallinto-opin raja- mailla oleva alue kuin hallitusten sisäinen organisaatio ja toimintatapa jäänyt suuressa määrin koskemattomaksi. Hallitusten työskentelyä on tyydytty selvittämään lähinnä vain puhtaasti »poliittisina» pidettyjen ilmiöiden, esim. parlamentaarisen hallitustavan tarkastelun yhteydessä. Blochin teos on tältä kannalta mielenkiintoinen ja tervetullut lisä alan kirjallisuuteen. Se on suppea mutta asiapitoinen ja selkeä esitys Norjan valtioneuvoston — ministerikollegiona käsitettynä — rakenteesta, tehtävistä ja toimintamenetelmistä. Lyhyen historiallisen katsauksen jälkeen käsitellään pääministerin ja muiden ministerien asemaa, pääministerin sihteeristöä ja kansliaa, hallituksen erimuotoisia istuntoja, valiokuntalaitosta ja pyrkimyksiä työn rationalisoimiseksi.

Teos perustuu valtiotieteen ylioppilaille pidettyihin luentoihin eikä pyri olemaan varsinainen tieteellinen tutkimus, vaan osallistuvan asiantuntijan kuvaus. Kirjoittajan asiantuntemusta osoittaa se, että hän on pääministerin kanslian ekspeditiöpäällikkö, jonka tehtäviin kuuluu mm. istuntojen valmistelu ja valtioneuvoston yleisen koordinoitun työn johtaminen. Tuloksena onkin ollut asiallinen ja luotettava — lähinnä lähdeviitteissään myös muihin maihin vertailevaa aineistoa sisältävä —, mutta samalla elävä ja tuore kuvaus ministeristön sisäisestä elämästä. On mielenkiintoista havaita, kuinka suuressa määrin faktillinen työskentelytapa ja ongelmat ovat samat kuin meillä Suomessa. Puutteellisuutena voidaan ehkä pitää sitä, että valtioneuvostoa käsitellään itsenäisenä kokonaisuutena eikä kytketä sitä lainkaan muuhun poliittiseen koneistoon. Ensi sijassa olisin kaivannut lyhyttä selvitystä sen suhteesta ministeriöihin ja ministereiden kaksinaisesta asemasta kollegion jäsenenä ja virastojensa päällikköinä. Ministerihallinnon ongelmaa tosin kosketellaan kirjan viimeisessä luvussa. — J. N.

välisen tulevan voimainkoetuksen luonteesta. Tämän ratkaisua ovat pohtineet paitsi valtiomiehet ja sotilaat myös valtiotieteilijät, jotka viime vuosina ovat kehilleet toinen toistaan erikoisempia malleja tuota voimainkoetusta ajatellen. Knorrrin ja Readin toimittama, kahdeksasta lyhyestä tutkielmasta koottu teos on eräs tämän työskentelyn hedelmistä.

»Limited strategic war», rajoitettu strateginen sota, nähdään erääksi mahdollisuudeksi, jonka avulla totaalinen ydinasein käytävä sota voidaan välttää väkivaltaisen ratkaisun tullessa eteen suurvaltain välisissä suhteissa. Rajoitettu strateginen sota edellyttää toisaalta strategisten aseiden, esim. ydinkärjellä varustettujen ohjusten, käyttöä ja toisaalta tämän käytön rajoittamista. Ajatuksenkulku voisi olla esimerkiksi seuraava. Jos valtio A hyökkää vallaten tavanomaisilla joukoillaan tietyn alueen, valtio B ilmoittaa tuhoavansa viisi A:n kaupunkia (esimerkiksi kohtuullisen ennakkovaroitustajan jälkeen), jollei A peräänny valtaamaltaan alueilta. Mitä tällä siten voitetaan, jos A kieltäytyy ja ilmoittaakin tuhoavansa aina kaksi B:n kaupunkia jokaista tuhottua omaa kaupunkiansa kohti? Tällainen kehitys johtaa tietysti totaaliseen ydinasotaan, jonka yhtä hyvin voisi aloittaa heti A:n hyökkäyksen jälkeen ilman turhia kursailuja. Rajoitetun strategisen sodan perusidea on kuitenkin se, että siihen liittyvät sotatoimet ovat osa A:n ja B:n välisestä neuvotteluprosessista. Se, että nämä operaatiot pidetään kontrolloituina, mahdollistaa neuvottelemisen — vaikkapa »kuumaa linjaa» käyttäen — eikä edellytä kummankaan osapuolen totaalista alistamista.

Knorrrin ja Readin toimittama teos käsittelee rajoitetun strategisen sodan eri ongelmia, mm. johtamista, liittolaisten vaikutusta ja yleisen mielipiteen hoitamista. Kirjoittajina on Knorrrin ja Readin lisäksi muitakin tunnettuja asiantuntijoita, kuten Kahn, Kaplan, de Sola Pool ja Schelling. Rajoitettu strateginen sota tuntuu ensivaikutelmaltaan oudon akateemiselta. Mutta eikö Kuuban kriisi ollut juuri tällainen sota? — R. H.

BORIS MEISSNER: *Das Parteiprogramm der KPdSU 1903 bis 1961*. Verlag Wissenschaft und Politik. Herausgegeben vom Bundesinstitut zur Erforschung des Marxismus-Leninismus (Institut für Sowjetologie), Köln 1962. 244 s.

Leninin mukaan bolševismin historia poliittisena aatesuuntana alkaa vuodesta 1903, ts. siitä vuodesta, jolloin silloisen Venäjän sosialidemokraattisen työväenpuolueen ensimmäinen periaateohjelma hyväksyttiin Brysselin ja Lontoon puoluekongresseissa. Ohjelman tavoitteena oli puolueen ideologisen yhtenäis-

syyden luominen ja suuntaviivojen määrittely vallankumouksellista taistelua varten. Vallankumous tapahtui ja sen jälkeen laadittiin uusi ohjelma v. 1919 tavoitteena vallankumouksen varmistaminen ja perustan luominen sosialismille. Leninin kuolemaa seurasi ohjelmallisessa kehityksessä lähes 30 vuoden tauko. Stalinin aikana ei ohjelmakysymyksistä juuri edes keskusteltu. Tauko murtui vähitellen 1950-luvulla Stalinin kuoltua ja niinpä v. 1961 laadittiin ohjelma, jonka tavoitteena on asteittainen siirtyminen sosialismista kommunismiin. Ohjelma on valtavasti laajentunut ja käytännöllistynyt siitä, mitä se oli v. 1903, jolloin proletariaatin diktatuurin ajatukseen perustuvat leniniläisen marxismin periaatteet ensimmäisen kerran lausuttiin julki.

Meissnerin tutkimus sisältää täsmällisesti dokumentoidun, alkulähteisiin perustuvan analyysin N:n kommunistisen puolueen ideologisesta kehityksestä. Kukapa tulisi esim. ajatelleeksi, että ajatuksen proletariaatin diktatuurista formuloikin ensimmäisen kerran selvästi Plehanov eikä Lenin, jolle tämä leninismen eräänä kulmakivenä pidettävä oppi ei vielä tuolloin ollut selvästi hahmotunut! Itse ohjelmien kehityksen ja laadinta-prosessin historiallisen taustan kuvaus on suhteellisen suppea (n. 20 sivua), mutta sellaisenaankin varsin kiintoisa. Pääosan tutkimuksesta muodostaa uuden puolueohjelman ulko- ja sisäpoliittisten aspektien tarkastelu ja vertailu aikaisempiin ohjelmiin. Teos sisältää liiteosana täydelliset saksannostekstit puolueen tähän astisiin kolmesta ohjelmasta. — O. A. B.

ARNE NAES: *Empirisk semantik*. Svenska Bokförlaget, Stockholm 1961. 115 s.

Perustavaa kirjallisuutta semantiikasta, viime vuosien filosofisten ja yleensä tieteellisen analyttisten keskustelujen muotiopista alkaa pohjoismaissa olla tarjolla jo runsaasti. Naes julkaisi 1953 suuren perusteoksensa »*Interpretation and preciseness*», G. H. von Wright käsitteli teoksessaan »*Logiikka, filosofi ja kieli*» useita alaan liittyviä ongelmia filosofiselta näkökannalta (1958); tämän kanssa samana vuonna ilmestyi Ruotsissa Hans Regnéllin oppikirjamainen perusteos »*Semantik, filosofiska och språkvetenskapliga grundfrågor inom betydelseläran*» ja norjalaisen Naesin uusimman teoksen ruotsinnoksen nimi on yllä mainittu (alkuperäinen norjankielinen nimi on »*En del elementære logiske emner*»).

Arne Naesin, joskus Pohjolan omaperäisimmäksi ja tuotteliaimmaksi filosofiksi mainitun miehen teokseen on syytä kiinnittää huomiota paitsi siksi, että se on alallaan perustavaa

laatua oleva, suhteellisen helppotajuinen yleisesitys, myös politiikan piirissä aivan erityisestä syystä. Naes nimittäin valitsee usein esimerkiksi politiikan piiristä ja useat hänen esittämänsä empiriisen semantiikan periaatteet ja metodiset säännöt soveltuvat sellaiseen esim. poliittisen propagandan ja yleensä poliittisen kielen tutkimiseen. Näin ovat esimerkiksi samanmielisyyden ja erimielisyyden loogista luonnetta, tiettyä näkökantaa puoltavien tai vastustavien argumentointien sekä väittelyn asiallisuutta koskevien loogis-semanttisten tarkastelujen laita. Poliitiikan tutkijoiden kannattaneet muistaa myös se, että sama tekijä on kirjoittanut pari kiinteästi politiikkaan liittyvää tutkimusta, »*Gandhis politiske etik*» (yhdessä John Galtungin kanssa 1955) ja »*Democracy, ideology and objectivity*» (1956).

Useat Naesin käsittelemät asiat koskevat tieteellistä menetystä yleensä. Näin on esim. synteettisten ja analyttisten lauseiden tarkastelun sekä täsmennyksen ja määrittelyn ongelmien laita. Tekijä antaa useita semantiikan perusmäärittelyjä. Naesin teoksen Norjassa saamasta vastaanotosta sopinee mainita, että siitä on lyhyessä ajassa otettu yhdeksän painosta. — O. A. B.

J. PLUMYÈNE & R. LASIERRA: *Les Fascismes Français 1923—1963*. Éditions du Seuil, Saint-Amand (Cher) 1963. 319 s.

On melko vaikeaa yhdistää toisiinsa fascismia ja Ranskaa. Tämän vuoksi ei yllämainittu teoksen tekijöiden, Jean Plumyènen ja Raymond Lasieran, ensimmäinen toteamus kirjan alkupuheessa: »Tutkia fascismia Ranskassa, se on kuin esittäisi tietoisesti pelkkiä paradokseja» lainkaan hämmästyttä lukijaa. Ranskassa on tuskin esiintynyt varsinaista fascistipuoluetta lukuunottamatta Jacques Doriot'n »ranskalaista kansanpuoluetta» (Parti Populaire Français), joka vuoden 1936 jälkeen muutamien vuosien ajan ansaitsee fascistipuoleen nimen. Tosin useat sellaiset liikkeet kuin esim. Action Française, poujadismi tai gaullismi on pyritty leimaamaan fascistisiksi liikkeiksi etenkin radikaalisen vasemmiston taholta.

Plumyènen ja Lasieran teos — molemmat kirjoittajat ovat aikaisemmin olleet kommunistipuolueen aktiivisia jäseniä — keskittyy tutkimaan fascismin ideologiaa ja sen poliittista heijastumista Ranskassa. Kirja on ajallisesti rajoitettu vuosiin 1923—1963, ja se noudattelee tarkastelussaan aikajärjestystä suhteellisen tarkoin. Sisältö jakautuu ajallisesti kahteen pitempään jaksoon, ensimmäisen osan kuvaillessa tapahtumia vuosina 1923—1939. Tämä jakso perustuu suurelta osalta sanomalehdis-

töstä suoritettuihin lainauksiin ja on jäänyt suhteellisen vähille kommentteille, mihin on ollut syynä lähinnä kirjoittajien nuoruus, kuten he itse asian toteavat. Runsaat lainaukset tekevät kyllä tekstin autenttisen tuntuiseksi ja mielenkiintoiseksi, mutta toisaalta tekevät esityksen katkonaiseksi. Toinen osa muodostuu ajanjaksosta, joka alkaa vuonna 1940 ja ulottuu aina tämän vuoden alkupuolelle. Tämä jakso on paljon elävämpi, mikä johtuu myöskin siitä, että kirjoittajien oma-kohtaiset kokemukset värittävät kuvaa. Kirjan loppukappaleena on »Gaullismi ja fascismi», mikä samalla on ikäänkuin teoksen yhteenvedo. Lopussa tekijät toteavat, että traditionaalisella antifascismilla ei ole enää Ranskassa olemassaolon oikeutta, koska Ranska on jo »au delà du fascisme», ts. lopullisesti ohittanut tämän vaiheen kehityksessään. Teokseen liittyy kronologinen luettelo tärkeimmistä tapahtumista kuvattuna ajanjaksona sekä lyhyt kirjallisuusluettelo, johon on mahdutettu vain tärkeimmät asiaa sivuavat painetut julkaisut. — M. K. E.

MILTON ROKEACH: *The Open and Closed Mind*. Basic Books, Inc., New York 1960. 447 s.

Rokeachin kirja on poliittisia mielipiteitä, asenteita ja uskomusjärjestelmiä koskevien tarkastelujen ehdottomasti tärkein virstanpylväs sitten Adornon ym. autoritaarista persoonallisuutta ja Eysenckin »politiikan psykologiaa» koskevien tutkimusten jälkeen. Autoritaarinen persoonallisuus-tutkimuksen tiimoilta on ilmestynyt 1950-luvun puolivälissä useita kriittisiä tutkimuksia, joissa sen eräitä manipulatiivisia piirteitä samoin kuin sen eräitä teoreettisia heikkouksia on arvosteltu. Rokeachin johdolla lähes 10 vuoden aikana suoritettu tutkimussarja on tavallaan tämän kritiikin loppupiste. Se on myöskin ideologioiden ja yleensä uskomusjärjestelmien empiriisen tutkimuksen kannalta niin teoreettisessa kuin metodisessakin mielessä tähän asti ilmestyneistä tutkimuksista kiintoisin ja painavin.

Rokeachin perusidea on eron tekeminen ideologioiden sisällön ja rakenteen kesken. Uskomusjärjestelmät voivat sisältää piirteitä, jotka ovat samanlaisia ideologioiden sisällöstä riippumatta. Tämän pohjalta Rokeach on pyrkinyt laatimaan skaaloja, jotka pystyisivät mittaamaan yleistä autoritaarisuutta voitopuolisesti oikeistoautoritaarisuutta mittavien perinteellisten nk. Californian F-skaalan sekä etnosentrismin skaalan ohella. Rokeach on kehittänyt kaksi skaalaa, joista toinen, dogmatismien skaala, pyrkii mittaamaan yksilöllisiä eroja uskomusjärjestelmän avonaisuuden ja sulkeutuneisuuden (jotka tarkemmin

Syksyn kirjaisensaatio

sia alan tutkimuksiin; ainakin ne tarjoavat jonkinlaisia käsitteellisiä puitteita, joita kiipeimmin on kaivattu. — O. A. B.

JACOB WALKIN: *The Rise of Democracy in Pre-Revolutionary Russia. Political and Social Institutions Under the Last Three Czars.* Frederick A. Praeger, New York, 1962. 320 s.

Förhållandet mellan sovjetregimen och dess tsaristiska arv har länge debatterats i västerlandet och har gett upphov till en mängd olika åsikter och teorier, vilka till sitt antal blott torde överskridas av tolkningar rörande själva sovjetregimen. Jacob Walkin har i sin bok om demokratins uppkomst i det förrevolutionära Ryssland gjort en analys av Rysslands sociala och politiska institutioner.

Analysen omfattar också den i hela Rysslands historia så framträdande motsättningen mellan stat och samhälle (gosudarstvo i obsjstvo). Walkin har härvid koncentrerat sig på 1905 års revolution och ser på 1917 års revolution såsom en följdverkan av den förra. Härvid baserar sig Walkin helt på det institutionella betraktelsesättet. Speciell uppmärksamhet har i boken givits de metoder vilka tsarregimen tillämpade för att kontrollera det ryska samhället. Genom dessa jämför författaren tsaristiska med kommunistiska institutioner.

Boken är lättfattlig och är närmast avsedd för en vidare publik, som saknar närmare kännedom om den ryska civilisationens särdrag. Problemet med de nationella minoriteterna har tyvärr helt förbigåtts, trots att det är så viktigt för förståendet av den ryska politiken. Analysen inriktar sig närmast på besvarandet av följande frågor: vilken roll spelar den sovjetiska staten i rysk konstitutionell historia samt vilken riktning kan man anta, att den ryska regeringen kommer att ta i framtiden?

Enligt Walkin grundar sig den bolsjevikiska regeringen på det dilemma som maktövertagandet 1917 medförde. Bolsjevikerna var beslutna att härska trots att de utgjorde en liten minoritet och påtvingade sålunda det ryska samhället ett program som inte motsvarade dess behov och trotsade dess förväntningar. Walkin anser vidare, att de förrevolutionära traditionerna och det förrevolutionära samhället besjälades av en fri anda och därför kommer det ryska folket att i långa loppet återvända till denna samhällsform.

Intressant i och för sig, torde Walkins analys inte vara tillräckligt djup för att ge en relevant tolkning av den ryska statens institutionella historia. — Sv. K.

»Teos luo kuin kirkkaan läpileikkauksen aikamme kulttuuripolitiikkaan.» (Martti Santavuori)

»Tämänhetkisen kulttuuripoliittisen keskustelun tärkeä teos.» (R. Hannula, Satakunnan Kansa)

PIDOT AULANGOLLA

Toimittanut Erno Paasilinna
360 siv. 11:—/14:—

määritellään) suhteen, ja toinen, »opinionation scale», yleistä suvaitsemattomuutta. Tulokset osoittavat, että niin poliittisesta keskustasta oikealle kuin vasemmallekin lukeutuvat ryhmät saavat suhteellisen korkeita pistemääriä näillä ulottuvuuksilla, kun taas Californian F- ja etnosentrismin skaaloilla vain autoritaariset oikeistoryhmät nousevat korkealle. Kiinnostaisa on myöskin Rokeachin esitys uskonnusjärjestelmien yleisistä rakenteellisista ominaisuuksista. Hänen mukaansa erityisesti kolme rakenteellista »ulottuvuutta» on tärkeätä ottaa huomioon ideologioita tutkittaessa: uskomukset ja vastauskomukset, sentraaliset ja periferiset seikat sekä ajallinen suuntautuminen. Näillä lienee sovellutusmahdollisuuk-